

Να επανεφεύρουμε τον ανθρωπισμό

Εφημ. *Ο Πολίτης*, ένθετο «Παράθυρο», 18.02.2013

Επιμ. Μερóπη Μωϋσέως

1. Γιατί επιλέξατε να μεταφέρετε στη λογοτεχνία την ιστορία του Τόνι και της Μπέτι Αμπατιέλου;

Επειδή αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα συντροφικού έρωτα και συντροφικού αγώνα. Χιλιάδες άνθρωποι πέρασαν στην Ελλάδα αυτά που κάποτε πέρασε ο Τόνι και η Μπέτι. Η κοινή ζωή τους κόπηκε απότομα από την πολιτική. Η πολιτική ένταξη υπήρξε τόσο κεφαλαιώδης στη ζωή αυτών των ανθρώπων ώστε θυσιάζε το προσωπικό βόλεμα, την προσωπική "τακτοποίηση", την "κανονική" ζωή, στο όνομα ενός ουτοπικού κοινωνικού οράματος. Σήμερα δεν είναι εύκολο να καταλάβουμε αυτά τα πράγματα. Αλλά θα πρέπει. Πριν είναι, για άλλη μια φορά, αργά. Να καταλάβουμε, δηλαδή, ότι η ατομική απόλαυση των απλών πραγμάτων στη ζωή δεν είναι, και δεν μπορεί να είναι, ανεξάρτητη από τη συλλογική απόλαυση, από τη συλλογική οργάνωση της ζωής σε ανθρωπιστικές βάσεις.

2. Πού συναντάται η ιστορία που αφηγείστε στο *Χαστουκόδεντρο* με τη σημερινή εποχή;

Ο αναγνώστης που διαβάζει στο *Χαστουκόδεντρο* για την αποφασιστική επέμβαση των Αγγλοσαξόνων στα εσωτερικά μας εκείνη την εποχή (πάλι μέσα από μια "πολιτική" συνεχών δανείων), για την ασύλληπτη διαφθορά των τότε πολιτικών, για την άγνοια / αθωότητα των οπαδών της Αριστεράς, για την αδυναμία των ηγετών της τελευταίας να προχωρήσουν σε κάτι πιο ουσιαστικό από μια θυσία των μελών της (συχνά άσκοπη), για τον τρόπο που το lifestyle και τα Μέσα της εποχής καθόριζαν τον τρόπο που σκεπτόταν ο «μέσος άνθρωπος», εύκολα θα αντιληφθεί τα κοινά σημεία. Θα αντιληφθεί, δηλαδή, ο αναγνώστης ότι η σημερινή κατάσταση, έχει ρίζες, βάση, προΐστορία στο σαθρό πολιτικό

οικοδόμημα της μεταπολεμικής Ελλάδας και στη σαθρή πολιτική κουλτούρα με την οποία ανατράφηκαν γενιές και γενιές έως και τη μεταπολίτευση.

3. Έχει αξία να τοποθετούμαστε απέναντι στα πράγματα σήμερα με όρους ιδεολογικούς; Γιατί όπως φαίνεται, στη σημερινή κατάσταση μάς οδήγησαν τόσο ο δεξιός όσο και ο αριστερός χώρος με την αδυναμία του να προχωρήσει σε κάτι ουσιαστικό, όπως εύστοχα λέτε.

Στην πραγματικότητα δεν είμαστε ποτέ τόσο ελεύθεροι όσο φανταζόμαστε. Πάντα αποφασίζουν άλλοι πριν από μας για μας. Για σκεφτείτε π.χ. πόσα εκατομμύρια άνθρωποι, αριστεροί, δεξιοί, ανένταχτοι πολιτικά, επιβαρύνουν τον οργανισμό τους με τις ίδιες άθλιες τυποποιημένες ουσίες, ποτά, συσκευασμένες τροφές κλπ. δίχως μάλιστα να αμφισβητούν στο ελάχιστο την όποια πραγματική τους αξία. Γιατί το κάνουν; Επειδή πείθονται ότι αυτό είναι κάτι φυσικό. Σήμερα ξέρουμε ότι αυτή η "ιδεολογική" εμμονή, δηλαδή η ιδεολογία της τυφλής κατανάλωσης, κατασκευάζεται, δημιουργεί υπεραξία, και πλουτίζει μια πολύ μικρή μειοψηφία στον πλανήτη, σε βάρος της παγκόσμιας ισονομίας. Σήμερα ξέρουμε, επίσης, ότι *με τον ίδιο τρόπο* πουλούνται και αγοράζονται οι πολιτικές ιδεολογίες. Αυτό όμως δεν σημαίνει το «τέλος των ιδεολογιών». Αυτό περισσότερο σημαίνει ότι χρειάζεται να επανεφεύρουμε την έννοια του ανθρωπισμού· την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας κλπ. παρά και ενάντια στα στερεότυπα του παρελθόντος τα οποία, επαναλαμβάνω, δεν είναι μόνο (μικρο)πολιτικά, αριστερά ή δεξιά: αφορούν κυρίως την αγωγή μας σε σχέση με την κυρίαρχη κουλτούρα της κατανάλωσης, της πελατειακής συναλλαγής, της διαφθοράς, του ωχαδερφισμού, της μη ανοχής μας στο διαφορετικό κλπ. κλπ. Αυτές, ξέρετε, οι πολύ ανθεκτικές ιδεολογίες είναι εκείνες που καταστρέφουν υπογείως, σε καθημερινή βάση, τα θεμέλια της ελευθερίας και της ισονομίας.

4. Στην ιστορία του ζεύγους Αμπατιέλου κυριαρχούν δύο στοιχεία: από τη μια η πλήρης έκθεση της Ελλάδας –πολιτική και οικονομική- στα ξένα συμφέροντα και από την άλλη οι αξίες δύο ανθρώπων που αγαπιούνται. Παρακαλώ σχολιάστε.

Ο Έρωτας είναι από τη φύση του μια ανατρεπτική δύναμη. Ο ερωτευμένος άνθρωπος επιθυμεί, ζητάει, απαιτεί, διεκδικεί τον Άλλο. Ο επαναστάτης κάνει ακριβώς το ίδιο: επιθυμεί περισσότερη ελευθερία, περισσότερα δικαιώματα, απαιτεί διεκδικεί. Δυο άνθρωποι που αγωνίζονται για τα ίδια πράγματα αντλούν από τη συντροφικότητα τεράστια αποθέματα αντοχής, τεράστιες δυνάμεις. Αυτό κράτησε όρθιους χιλιάδες ανθρώπους σε όλη τη μεταπολεμική ελληνική ιστορία, αυτός ο έρωτας, αυτή η επιθυμία για την ελευθερία. Σε όλα τα επαναστατικά κινήματα, σε κάθε μορφή αντίστασης, δυναμικές μορφές συντροφικότητας όπως του Τόνι και της Μπέτι αποτελούν τον κανόνα, όχι την εξαίρεση.

5. Μπορεί να γίνεται λόγος για δύο αντίρροπες δυνάμεις –όπως αναφέρονται πιο πάνω– στο εσωτερικό της χώρας; Ας μην ξεχνάμε ότι αυτή η πίστη στην αγάπη, η αντίσταση, η αγωνιστικότητα, η συντροφικότητα, προέρχονται από μια Βρετανίδα.

Βρετανίδα η Μπέτι, και μάλιστα Κέλτισσα με παράδοση αγώνων. Έλληνας ναυτικός ο Αντώνης Αμπατιέλος, επίσης με παράδοση αγώνων πίσω του. Στο *Χαστουκόδεντρο* ο αναγνώστης παρακολουθεί τον αγώνα όχι των χαρακωμάτων αλλά τον αγώνα στα μετόπισθεν: τον αγώνα της επιβίωσης απέναντι στην καταστολή, απέναντι στην αλαζονεία της εξουσίας, απέναντι σε δυνάμεις που είναι πολύ μεγάλες για να τις αντιμετωπίσει κανείς σε ατομική βάση. Κι ωστόσο ο αγώνας αυτός μετατίθεται, αργά ή γρήγορα, και μέσα στους κόλπους του ζευγαριού: το συντηρητικό πνεύμα με το πιο δεχτικό σε νέες προκλήσεις, η προσαρμογή στον κανόνα του Κόμματος με την απειθαρχία σ' αυτόν, η πολιτική υπακοή στην αργή διαδικασία της αντίστασης με την πολιτική απείθεια ως μορφή αντίστασης κλπ. Αυτός ο αγώνας είναι πολύ δύσκολος, εξίσου δύσκολος με τον κοινωνικό – και αυτό αναδεικνύει το μυθιστόρημα. Με την ευκαιρία να μην ξεχνάμε ότι μιλάμε για πολιτικό μεν, μυθιστόρημα δε. Δεν υπάρχουν κηρύγματα εδώ πέρα. Δεν υπάρχουν διδάγματα. Δεν υπάρχουν συνταγές. Υπάρχει αγώνας αγάπης και αγώνας ζωής ως ένα και το αυτό. Αυτό παρακολουθεί ο αναγνώστης και αυτό πρέπει να παρακολουθήσει. Η ξένη εξάρτηση κλπ. είναι τα δεδομένα, υπάρχουν ως ατμόσφαιρα, ως αναγκαία συνθήκη, αλλά δεν πρωταγωνιστούν στο μυθιστόρημα. Στο *Χαστουκόδεντρο* πρωταγωνιστεί, θα το επαναλάβω, ο αγώνας κάποιων ανθρώπων που

θέλουν να ζήσουν με αξιοπρέπεια σε αναξιοπρεπείς καιρούς.

6. Συμπαραστάτες της Μπέτι Αμπατιέλου στο Λονδίνο ήταν κυρίως αριστεροί Κύπριοι που είτε φοιτούσαν ή διέμεναν στο Λονδίνο. Γνωρίζετε κάτι για αυτό;

Μα φυσικά. Το κίνημα των Κυπρίων εκείνη την εποχή, που οι ΗΠΑ θέλουν να επιβάλλουν το σχέδιο Άτσεσον για τον διαμελισμό της Κύπρου, είναι πολύ μεγάλο στην Αγγλία. Στο βιβλίο γίνεται συνεχώς λόγος για Έλληνες και Κύπριους που αγωνίζονται πλάι πλάι. Μα φυσικά, υπήρχε αναπτυγμένο αριστερό κίνημα των Κυπρίων στην Αγγλία. Είναι γνωστό αυτό. Γι' αυτό και η Μπέτι εύρισκε συμπαράσταση στον αγώνα της για τους Έλληνες πολιτικούς κρατούμενους σε αυτούς τους φύσει και θέσει συντρόφους της.

7. Η ατομική αντίσταση μπορεί να φέρει αποτέλεσμα στο πλαίσιο ενός διεφθαρμένου συστήματος;

Το θέμα της πολιτικής απείθειας δεν είναι απλό. Το χαστούκι του 1963 στη Φρειδερίκη ήταν μια μορφή απείθειας. Αλλά δεν αποτελούσε ατομική πρωτοβουλία. Δεν το έδωσε η Μπέτι το όποιο χαστούκι. Το έδωσε η συλλογική ανάγκη. Εκατοντάδες, πολλές εκατοντάδες υπήρξαν οι διαδηλωτές στα γεγονότα του Απριλίου και Ιουλίου του 1963, όταν, στο πλαίσιο αυτών των γεγονότων, η Μπέτι πλησίασε τη Φρειδερίκη. Δεν ήταν μόνη της, δεν το κατάφερε μόνη της ό,τι κατάφερε. Η πολιτική απείθεια ως ατομική πράξη δεν έχει απολύτως κανένα νόημα για την κοινωνία. Δεν προσφέρει τίποτε σε κανέναν, ούτε σ' αυτόν που την πραγματοποιεί. Η ατομική βία επιστρέφει σ' αυτόν που την πραγματοποιεί. Δεν τοκίζεται προς όφελος της κοινωνίας. Η συλλογική βία, η συλλογική πολιτική απείθεια, είναι τέκνο της ανάγκης, είτε μας αρέσει είτε όχι. Η κρατική βία, η κρατική πολιτική της μη ανοχής, αργά ή γρήγορα γεννά την απάντησή της με τη μορφή της συλλογικής πολιτικής απείθειας.

8. Τελικά δόθηκε το περίφημο χαστούκι ή όχι;

Στο μυθιστόρημα, όπως γνωρίζετε, δίνεται εκτενής απάντηση επί του θέματος. Ξέρετε,

σε γεγονότα όπως αυτό, η Ιστορία και η Μυθολογία έχουν τα ίδια ποσοστά να αγγίζουν την αλήθεια. Επειδή την αλήθεια, οι αυτόπτες μάρτυρες, οι επίσημοι φορείς, τόσο οι έχοντες συμφέροντα από το ψέμα όσο και οι μη έχοντες, διαφορετικά θα την περιγράψουν, διαφορετικά θα την καταλάβουν. Το μυθιστόρημά μου ορίζεται ως «μυθιστορία». Διόλου τυχαία. Η μυθολογία που τυλίγει ένα γεγονός αλλά και η μυθολογία που παράγει η λογοτεχνία συχνά προσεγγίζουν περισσότερο την αλήθεια απ' ό,τι η επίσημη Ιστορία.

9. Στο *Χαστουκόδεντρο* επανεμφανίζεται ο Βενιαμίν Σανιδόπουλος. Γιατί και ως τι τον τοποθετείτε σε αυτό το βιβλίο;

Ο Βενιαμίν Σανιδόπουλος, ήρωας από προηγούμενα βιβλία μου, υποδύεται τη φιγούρα του Τρίτου, του Παρατηρητή, του κατά περίπτωση Σχολιαστή των ιστορούμενων γεγονότων. Αλλά είναι ένας άνθρωπος όπως όλοι μας, που σημαίνει ότι δεν είναι μια αμερόληπτη φιγούρα κι αυτό φαίνεται καθαρά στο *Χαστουκόδεντρο*. Ο Σανιδόπουλος υπάρχει σε τελευταία ανάλυση για να μαρτυρά το γεγονός (που όμως χρειάζεται συνέχεια να υπενθυμίζουμε) ότι υπάρχουν τόσες Ιστορίες όσοι και ιστορικοί, τόσες αλήθειες γύρω από μια ιστορία, όσοι και αυτοί που τη διηγούνται...

10. Επισημαίνετε σε άλλη συνέντευξή σας πως: «Δεν μπορείς να ζήσεις ως παρίας λαός της Ευρώπης, επειδή πολύ απλά δεν είσαι. Αλλά κινδυνεύεις να γίνεις. Επειδή ως Έλληνας έχεις χάσει κάθε εμπιστοσύνη στον εαυτό σου. Πάλι και πάλι και πάλι το πρόβλημα της ελληνικής ταυτότητας το βρίσκουμε μπροστά μας. Δεν είναι τυχαίο.» Πώς μπορούμε να ορίσουμε την ελληνική ταυτότητα και ποιο θεωρείτε πως είναι το μεγάλο διακύβευμα για την Ελλάδα σήμερα;

Η Ελληνική ταυτότητα υπόκειται, τις τελευταίες τρεις-τέσσερις δεκαετίες, στην ίδια ριζική μετάλλαξη στην οποία υπόκεινται όλοι οι λαοί του κόσμου λόγω της παγκοσμιοποίησης. Πόσο Έλληνας μπορεί να είναι το διευθυντικό στέλεχος της Ζίμενς ή της Κόκα Κόλα ή της Μάικροσοφτ; Πόσο Έλληνας μπορεί να είναι το διευθυντικό στέλεχος μιας τράπεζας; Πόσο Έλληνας μπορεί να είναι αυτός που αντλεί τις αντιλήψεις

του για τον κόσμο αποκλειστικά από την τηλεόραση; Πόσο Έλληνας μπορεί να είναι εκείνος που αντλεί την ελληνικότητά του από ένα βάλτο α παιδευσίας / ρατσισμού / ανιστορικότητας; Πόσο Έλληνας ενδιαφέρεται να είναι εκείνος που πεινάει; Εκείνος που το κράτος τον ληστεύει, τον χαστουκίζει, τον βιάζει *ακριβώς επειδή είναι Έλληνας*;

Ως προς το διακύβευμα τώρα: ο πολίτης θέλει ελευθερία για να ζήσει και θέλει ψωμί για να ζήσει και θέλει αξιοπρέπεια για να ζήσει. Η Ελλάδα ως κράτος, σήμερα, δεν εξασφαλίζει τίποτε από αυτά στους πολίτες της. Το κράτος μοιράζει, καθ' υπόδειξη, χαστούκια δεξιά κι αριστερά στους πολίτες. Το ψωμί, η αξιοπρέπεια και η ελευθερία της Ελλάδας ξεπουλιούνται. Και μάλιστα φτηνά, στυνγά. Το ζήτημα αυτή τη στιγμή είναι να αποφύγουμε αυτή την πώληση. Να κατεβάσουμε το πωλητήριο από τα σύνορα της χώρας. Αν δεν το κάνουμε, αργά ή γρήγορα, η Ιστορία θα μας τιμωρήσει γι' αυτό.

11. Σε σχέση με την τελευταία απάντησή σας: πώς μπορούμε να αποφύγουμε την πώληση; Μήπως τα πράγματα ήταν πιο εύκολα παλαιότερα, όταν ο εχθρός ήταν οι εξουσιαστές, οι βασιλιάδες αλλά τους ξέραμε, τους αναγνωρίζαμε; Σήμερα πρόκειται για συνασπισμούς χωρών και ένα σύστημα οικονομικό που μοιάζει απροσπέλαστο και από το οποίο η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων παντού [όχι μόνο στην Ελλάδα] είναι εξαρτημένοι. Ένα σύστημα που λέει ότι όλα γίνονται «για το καλό σου».

Την άμεση πώληση με τους όρους "προστασίας" και δανειοδότησης που γίνεται τώρα δεν την αποφεύγουμε. Έχει συμβεί. Είναι ένας πόλεμος που δεν δώσαμε αφού μας πρόδωσε η πολιτική ηγεσία πριν ακόμα δώσουμε τη μάχη. Και ναι, ο αντίπαλος δεν είναι ορατός για όλους. Ξέρετε γιατί; Επειδή τη θέση του βασιλιά έχει πάρει η Μπάρμπι (που επίσης προσφέρεται για το «καλό μας»). Μην σας φαίνεται αστείο. Μιλώ πολύ σοβαρά. Άμα εγκαταλείψεις αβοήθητο το παιδί σου στις κούκλες Μπάρμπι, ακόμα και πέντε πανεπιστήμια να βγάλει μετά, θα κρατήσει κάτι από την αχυρένια / πλαστική / άρλεκιν ιδεολογία αυτού του μικροαστικού/ρατσιστικού φαντασιακού. Όλη η κοινωνία θα βοηθήσει να μην ξεχάσει. Κάποτε θα καταλάβουμε ότι αυτό που επιτρέπει στον ύστερο καπιταλισμό να διαρκεί δεν είναι οι ιμπεριαλιστικοί πόλεμοι αλλά η Κόκα Κόλα, το

Μάλμπορο, η Μπάρμπι, η Μάικροσοφτ, το i-phone και ο χολυγουντιανός κιν/φος. Αυτές οι ιδεολογίες είναι πιο ισχυρές και από θρησκείες, πιο επιζήμιες από τις όποιες πολιτικές, πιο ανθεκτικές και από τις κατσαρίδες. Επειδή έχουν καταλάβει μόνιμη θέση μέσα στο σπίτι μας, μέσα στον εαυτό μας, μέσα στη συνείδησή μας.